

Autore:
VIKTORIJA SLAVINSKA-KOSTIGOVA
Foto: no privātā arhīva

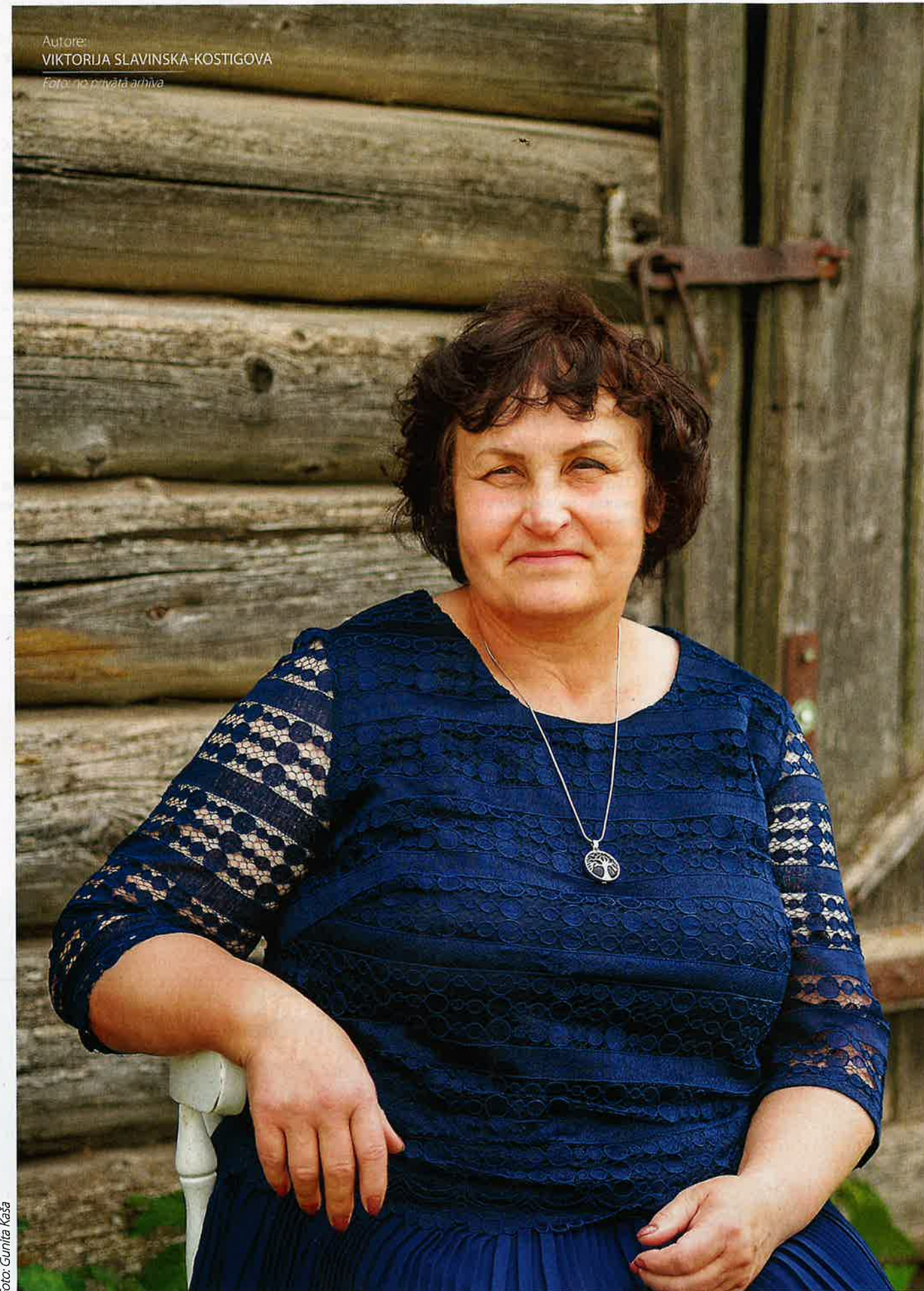

Foto: Gunita Kaša

Dzīvot līdzī laikam

Dramaturģi, daudzu iemīlotās teātra izrādes “Latgola.lv” un “Latgola.lv 2” autori Anitu Ločmeli satieku ļoti zīmīgā dienā. Trāpīgāk pat būtu teikt – neatkārtojamā dienā. Pirms brīža viņa aizvērusi Baltinavas muzeja darba kabineta durvis, lai dotos ilgi gaidītā un pelnītā atpūtā – pensijā. Pēdējā darba dienā viņu pavadījusi svētku sajūta, sirdī ir gandarījums par paveikto, bet pats galvenais – priekšā laiks, kad tikai viņa pati būs noteicēja par savām dienām.

Vieta, kur radīt

Anitai ir 65 gadi, 36 no tiem nostrādāti Baltinavas vidusskolā, pieci Baltinavas muzejā, nodibināts un ceturtdaļgadsimtu vadīts amatierteātris, uzrakstīta 31 luga un daudzi skeči, četri filmu scenāriji, Baltinavas izloksnē iztulkota un iestudēta luga *Skroderdienas Silmačos*, izdotas divas lugu grāmatas. Tajā visā neiztikt bez latgalieša spita un mīlestības uz zemi.

Anita ir baltinaviete līdz kaulam. “Esmu te dzimusi un uzaugusi,” viņa saka un neslēpj, ka no sirds pārdzīvo par to, ko šodien redz sev apkārt. Esot skumji, ka viss iztukšojies. Muzejā strādājot, kādā projektā Anita saskaitījusi, ka no Ludzas novada robežas līdz viņas dzimtajai vietai, kur kādreiz bija ciemi ar simtiem cilvēku, tagad palikuši tikai 27 iedzīvotāji. “Nupat vienam no viņiem bija bēres, tāpat atkal par vienu mazāk paliek...”

Puncuļovas ciemā, no kurienes nāk Anitas mamma un uz kuru viņa pati tika aizprecēta, kādreiz bijušas 75 mājas. Tagad tikai vienā no tām dzīvo viens cilvēks. “Daudzi ir izrauti no dzimtajām Latgales vietām vai arī devušies prōjām labprātīgi – labākas dzīves meklējumos. Ārkārtīgi daudzi aizbrauca kolhozu laikā – tad te nebija, no kā dzīvot, par darbu maksāja tikai ar graudiem. Rīgas pusē to nesaprot, kamēr

neatbrauc un neredz situāciju. Uzskatu, ka lauki nedrīkst pazust, jo tā ir Latvijas dvēsele, tradīcijas, kultūra. Globalizētajā pilsētā runāt par latvieša identitāti un spēku ir grūtāk, tikai laukos zemes un cilvēka savstarpējā mijiedarbība ir tieša un nepastarpināta. Tā dod impulsu radīt,” pārliecināta ir Anita.

Dzīves stūrakmeņi

Anita uzskata, ka ir vairāki dzīves stūrakmeņi, kas ir veidojuši viņu pašu un spēku dod joprojām. “Pirmais ir mani vecāki un vecvecāki, ar kuriem kopā dzīvots. Tajos laikos vecvecāki varēja pieskatīt un audzināt mazbērnus. Otrais ir darbs. Ja man bērnībā tika uzdots, piemēram, kaut ko dārzā izravēt, tas bija jāizdara. Atbildību un pienākumus zinū jau no mazotnes.”

Trešais stūrakmens ir ticība. Anitas vecmamma un mamma bijušas ārkārtīgi ticīgas. Padomju laikā valdījis ateisms, taču ticība ģimenē nepazuda. “Pati esmu izgājusi visu, ko prasa katoļticība, un arī bērni man ir kristīti. Jāteic gan, ka ceļš uz ticību katram pašam jāatrod. Man ir ļoti būtiski sarunāties ar Dievu *pa tiešo*, tāpēc neesmu bieža baznīcā gājēja.”

Neatņemamas ir arī tradīcijas. Anita atzīst, ka mūsdienās ir mainījusies ne tikai pasaules uztvere, bet arī tradīcijas. “Ir jaunieši, kas nezina

pat to, kā uzvesties bērēs. Iespējams, viņi tādās līdz pusaudžu vecumam nav bijuši, jo tagad vairs ne kārtīgas kāzas, ne bēres taista. Es jau bērnībā biju daudzās radu vai kaimiņu bērēs. Arī svētkos visi bijām kopā, un tad tās tradīcijas un uzvedības likumi pavisam nemanot iesūcas tevī un paliek.”

Arī dziesma vienmēr ir bijusi kopā ar Anitu. Viņa izaugusi mājās, kur pie galda vietas pieticis visiem un kur vienmēr skanējusi dziesma. “Visur bija dziesmas, arī talkās. To mums bija daudz – gan mēslu, gan kartupeļu, gan siena. Kad sievas nostājās tīrumā un sāka trīsbalssīgi dziedāt, tīrpa cauri gāja. Arī tas ir tautas spēks, kas veido cilvēku.” Iespējams, tāpēc dziesma visu mūžu plūst Anitā gluži kā asinsrite. “Ja es kaut kur dzirdu etnogrāfisko ansambli vai kapelu spēlēt, mana sirds priekā apvelas, jo tas ir tik ļoti mans.” Šogad 1. maijā Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja pasākumā *Viena diena mūsmājās*, kopā ar folkloras kopu *Saime* iejutoties 19. gadsimta notikumos, Anita dziedājusi psalmus pie krusta. “Mēs dziedājam, un cilvēki nāca pie mums. Viņi grib klausoties sajūst to, ko pazaudējuši pasaules ceļos. Viņi nāca uz Latgales sētu meklēt savas dzimtās puses dvēseli.”

Krampim ir jābūt

“Es jau vispār ar ragiem un nagiem esmu. Ja tā nebūtu, tad grūti man nāktos šai pasaulē. Neesmu nekad bijusi pakļāvīga, pat kaktā mani lika par to, ka skolā piekāvu visus zēnus, kuri uzbāzās meitenēm, bet tas bija tikai līdz 6. klasei. Ja tev nepiemīt krampis, staigāsi tāds kā recekļis pa dzīvi. Krampim ir jābūt! Citādi daudz kam neizkārpīsies cauri.”

Pēc vidusskolas Anita divreiz mēģinājusi iestāties juristos, taču nav izturējusi konkursu, jo “vienmēr tur priekšroka bija izdienējušiem vīriešiem”. Ģeogrāfijai vajadzīga matemātika, vēsturnieku bijis pārāk daudz, un tā, mīlot grāmatas, viņa iestājusies Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Latviešu valodas un literatūras nodaļā. “Laikam tur augšā viss ir sakārtots un notiek pēc sava plāna. Tu tiec aizvīrēts

tur, kur ir tava istā vieta. Arī tad, kad aizgāju no skolas, nespējama izturēt izglītības sistēmas absurds un haosu, man atvērās citas durvis – Baltinavas muzejā izsludināja vakanci. Turklāt šīs vietas vēsture mani vienmēr ir saistījusi.” Starp citu, pat savā diplomdarbā, ko Anita aizstāvēja 1986. gadā, viņa pētīja dzimtās puses vietvārdus. “Man interesēja viss, kas saistīts ar šo vietu. Tā viss salicies manā dzīvē kā diegā uzvērtas pērlītes.”

Anitai spilgti atmiņā palicis 90. gadu sākums, kad arī viņa, tāpat kā daudzi citi, domājusi, kur dabūt naudu un kā izdzīvot. Viņa strādājusi par skolotāju, turējusi govī, audzējusi kartupeļus, arī cukurbietes, lai tās nodotu Jēkabpils cukurfabrikai. “Zīnu drošības izjūtu, ko rada plaukti ar desmitiem trislitru burku ar marinētiem gurķiem un dažādu ogu ievāriņumiem. Četrus bērnu ģimenei tas bija ļoti svarīgi.”

Palādas un Danskovītes dzimšana

Anitas devums dzimtajai vietai ir novērtēts – nupat savā jubilejā viņa saņēmusi pašvaldības pateicības rakstu par ilggadēju un nozīmīgu ieguldījumu Baltinavas pagasta kultūrvides veidošanā, vēsturiskā mantojuma saglabāšanā un nodrošināšanā nākamajām paaudzēm. Ikviens novērtē viņas ieguldījumu Baltinavas vārda popularizēšanā ārpus novada robežām. Īpašu vietu Anitas

Kopā ar savu teātri.
Anita gleznas centrā.

dzīvē ieņem amatierteātris *Palādas*. Tas dibināts 1999. gadā, kad skolas projektā tika pētīti Baltinavas teātra pirmsākumi.

“Atklāju, ka Baltinavā senāk ir bijusi tāda pasākumu buķete, tā spēlējuši teātri! Mani pārņēma balta skaudība, kāpēc tagad tā nav. Sāku saukt kopā cilvēkus, un nodibinājām savu teātri.” Anita to vadīja 25 gadus – līdz brīdim, kad “sprakšķēdama izdegu un sapratu, ka nevaru vairs to vezumu vilkt, citādi pārvērtīšos par pelnu kaudzi”. Veseļība sākusi brukt, mazbērni māmaļu (*tā viņi sauc vecmammu – red.*) redzējuši reti. “Atbrauca mani bērni no Anglijas, bet es sestdienās, svētdienās skraidu apkārt pa izrādēm. Vienā brīdī sapratu, ka ir jāapstājas.”

Izdegšanā Anita mazliet vaino savu milzīgo atbildības izjūtu, kas ieaudzināta no bērnības. “Man vienmēr bija jābūt atbildīgai, jāpieskata mazākie. Toreiz jau nebija aukles vai bērnudārzu. Atbildība vēlāk *pārnesās* uz katru darbu, ko darīju.” Taču teātris nav palicis bez saimnieka. Anita novērtē sava darba turpinātāju, to, ka *Palādas* joprojām pastāv un dodas viesizrādēs pa visu Latviju.

Tieši teātrim Anita var pateikties arī par savu pseidonīmu – Danskovīte. Tas cēlies no Dansku ciema, kura vēsture pati par sevi ir kā luga. “Par šā ciema izcelšanos ir divas versijas. Viena, ka tas radies no dāņu karakalpiem, kuri ap 12.–13. gadsimtu tikuši algoti tuvējā Ābelenes zemes pilskalnā un vēlāk palikuši uz pastāvīgu dzīvi. Otra, ka no Donas

tika atvesti karagūstekņi, lai listu mežu un iekoptu zemi.” Pats pseidonīms Danskovīte piedzimis gluži praktiski. “Bija jātaisā afiša manai pirmajai lugai *Ontans i Anne*. Kluba vadītāja saka – rakstīsim Anita Ločmele. Es saku – nē, negribu. Nu, tad ko rakstīt? Teicu, lai raksta Danskovīte. Tā arī palika.” Tagad Anita par to ir priecīga, jo bieži bijis tā, ka aiz pseidonīma gluži vai noslepties varēja, īpaši pēc lielākiem panākumiem.

Neticamais – Latgale uz Nacionālā teātra skatuves

Kad režisors Valdis Lūriņš piedāvāja sadarbību – vienu no Anitas lūgām iestudēt Nacionālajā teātrī –, viņa sākumā tam nenoticēja. “Viņš atbrauca uz Baltinavu un sāka stāstīt savu ideju, un es skatījos uz viņu lielām acīm... Tikai tad lēnām sāku ticēt. Pēc tam jau viņš atbrauca ar aktieriem, divas dienas visi šeit bija, izstaigāja daudzas vietas, iepazīna visu. Tad sapratu, ka laikam patiešām iestudēs. Esmu pateicīga viņam un visam aktieru kolektīvam par mūsu brīnišķīgo sadarbību. Pret Valdi Lūriņu jūtu ļoti lielu cieņu un līdz pat šim laikam nespēju uzrunāt uz tu. Domāju, ka viņam šīs lugas par Latgali iestudēšana bija no augstākā spēka noteikta, jo citādi to nevar izskaidrot.”

Un 2010. gadā Latvijas Nacionālajā teātrī pirmizrādi piedzīvoja Valda Lūriņa režisētā izrāde *Latgola.lv*,

Ģimenes fotosesija 21.06.2026.

Foto: Gunita Kaša

kas veidota pēc Danskovītes lugas *Ontans i Anne* sešām sērijām, bet 2014. gadā tapa *Latgola.lv* 2. Literāte neslēpj – piedzīvot to, ka cilvēki šīs izrādes tik ļoti iemīlēja, bijis brīnišķīgi. Viņai zināms pat kāds pasnie-dzejs, kurš uz izrādi gājis trīs reizes un tikai trešajā reizē visu sapratis, jo uz skatuves taču viss latgaliski.

Slava Anitai galvu nav sagrozījusi. “Man bija daudz interviju tajā laikā, bet nekāda zvaigžņu slimība nepiemetās. Zināju, ka tas laiks paies un atkal viss būs savās vietās. Dažreiz esmu dzirdējusi citus runājam par šo izrādi. Tad stāvēju malā un domāju – cik labi, ka mani nepazīst un ka man ir mans pseidonīms.”

Strādājot skolā un muzejā, Anita ir apguvusi modernās tehnoloģijas, arī mākslīgo intelektu, bet lugu rakstīšanai vislabākie viņas sabiedrotie esot papīrs un pildspalva. “Kamēr visu izdomāju, man vajag to redzēt vizuāli uz papīra, nevis tikai datorā. Ir viena luga, kur bija jāseko līdzi, kādi bija notikumi 1961. gadā, kādi 1991. gadā, lai pieminētu visas *perestroikas*, kosmosā lidošanu, lai sarēķinātu, cik gadu tai brīdī ir lugas varoņiem. Kad to uz papīra uzliec, tad viss top skaidrs. Tikai pēc tam vari pārnest datorā.”

Būt pensijā ir brīnišķīgi

Nedaudz pakavējoties pie pēdējās darba dienas Baltinavas muzejā, Anita stāsta: “Tā pa istam mani sasveica jubilejā jūnijā. Pēc tam 21. jūnijā nosvinējām pirmos

saulgriežus. Es piekodināju, lai visi būtu tautas tērpos, un bija. Skaisti nosvinējām! Es jau nekur nepazūdu, tepat vien esmu. Ja man kāds piezvanīs un prasis pēc palīdzības, aizskriešu.”

Pabeigusi darba gaitas, Anita neplāno mierīgi laistoties un ļaut pildspalvai izzūt. Juris Rijnieks ar izrāžu apvienību *Panna* jau tagad daudzviet Latvijā izrāda viņas lugu *Mazpiļsāta 2*, un Anita iecerējusi uzrakstīt arī kaut ko savējiem. “Arī pensijā esot, jāturpina strādāt. Protams, lai tikai ir veselība.”

Viens no lielākajiem prieka avotiem Anitai ir septiņi mazbērni. “Ikdienā esmu kopā ar trim mazdēliem, jo dēla ģimene dzīvo ar mani. Tad nu jaunāko es līdz ar aiziešanu pensijā glābšu no bērnudārza” smeļoties saka māmaļa. Divi lielākie mazdēli ir ļoti tehniski – gan 17 gadu vecais, gan trīspadsmitgadnieks skrūvē mašīnas un pēc tam izmēģina tās pa iebraukātu trasi blakus tīrumā.

“Ar mazākajiem atceros, ka sirdi esmu skolotāja, un stāstu dažādus stāstus. Lielie vairs neklausās, viņiem nav laika, ir jāskrien. Kāds no mazajiem kādreiz pats pajautā, lai kaut ko izstāstu. Tad uz vietas izdomāju pasaku. Atceros, saviem bērniem lasīju priekšā *Kriksi*, tagad sanāk uz vietas domāt stāstiem turpinājumus. Kad vedu mazāko mazdēlu uz dārziņu, vērojam mākoņus, putnus un dabu visapkārt.”

Anita cer, ka beidzot viņai būs iespēja atvēlēt laiku tikai sev. Ikdienā

Anita savā 55 gadu jubilejā.

ir tik daudz lietu, kam paskriets garām. Protams, būs dārzs, kas jāravē. “Tas ir mūsu eksistences pamats ziemai. Varēšu lasīt ogas, ravēt, doties sēņot. Tas viss man ir kā meditācija. Tu dari darbiņu, bet esi it kā savā pasaulē, kur domas iet savu ceļu.”

Anita smejas – tad, kad dārzā viss būs izravēts, viņa jūtīsot, ka pati kontrolē situāciju, un tad iešot pa vagām un ar lepnumu noskatīšoties uz visu no augšas. “Nezinu, kādu dziesmu dziedāšu pēc gada, bet tagad saku, ka atvaļinājums ir brīnišķīgs, bet būšana pensijā – vēl brīnišķīgāka. Vismaz pašlaik man tā šķiet. Galvenais ir nekļūt par vecu beku, bet dzīvot līdzī laikam, būt kustībā, priecāties par katru nieku, kas saista skatienu. Izdomāt jaunu vāveres riteni, kurā riņķot un rast savu piepildījumu.” ●

MAF

Mediju atbalsta fonds

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Partneri: SIA Novadu ziņas, SIA Rigas Aprīņa Avīze, SIA Cēsu Druva, SIA Saldus Zeme II, SIA Laikraksts Stars, SIA Izdevniecība Rigas Vīlji

Par Dzīvot līdzī laikam saturu atbild SIA Izdevniecība Rigas Vīlji.